

dr hab. Anna Pytasz-Kołodziejczyk, prof. UWM

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Instytut Historii

anna.kolodziejczyk@uwm.edu.pl

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr. Krzysztofa Jodczyka, **Krajobraz kulturowy powiatu brasławskiego w 1784 r. i jego uwarunkowania historyczne**, Białystok 2024, ss. 401 (wydruk komputerowy), napisanej pod kierunkiem dr. hab. Józefa Maroszka, prof. UwB, na Wydziale Historii Uniwersytetu w Białymstoku.

Autor przedstawionej do recenzji rozprawy podjął, jak sygnalizuje to we wstępie, problematykę kształtowania się wzajemnych relacji i przemian pomiędzy środowiskiem „przyrodniczym”, czyli naturalnym (odwołując się do definicji przyjętych powszechnie w metodologii badań historycznych¹) a działalnością człowieka, prowadzących do zobrazowania krajobrazu kulturowego powiatu brasławskiego w 1784 r. na tle uwarunkowań historycznych. Zgodnie zatem z przyjętą w nauce definicją „krajobrazu kulturowego” zasadniczym celem dysertacji jest przedstawienie przestrzeni powiatu brasławskiego, zawierającej elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowanej w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka². Przyjmując także szersze, międzynarodowe rozumienie pojęcia „krajobrazu kulturowego” (np. w ujęciu UNESCO), gdzie jest on określany jako „ilustracja ewolucji społeczeństw i sposobu osiedlania się na przestrzeni dziejów, zależnie od fizycznych ograniczeń lub korzyści wynikających ze środowiska naturalnego oraz oddziaływania czynników społecznych, ekonomicznych i kulturowych”³, tak powinna się kształtować

¹ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2002, s. 204–220.

² Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz. U. Nr 162, poz. 1568.

³ <http://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/kryteria> z dnia 10 czerwca 2016 r.

problematyka rozprawy najbliższa założeniom badawczym Autora. Aby odtworzyć tak rozumiany krajobraz kulturowy należy – zgodnie z formułowanym w nauce postępowaniem – przeanalizować czynniki oddziałujące na dynamikę krajobrazu, do których należy zaliczyć: warunki geograficzne, czynniki biologiczne i psychiczne grup społecznych, umożliwiające adaptowanie się do środowiska, czynnik gospodarczo-kulturalny, czyli poziom techniki i jakości kultury gospodarczej oraz czynnik polityczny, obrazujący wpływ struktur państwowych na możliwości przystosowania się do środowiska⁴.

Porównywalne spojrzenie na wzajemne związki środowiska geograficznego i człowieka zyskało też we współczesnym historycznym dyskursie naukowym swoje ujęcie posthumanistyczne. Kładzie ono akcent na traktowanie środowiska jako podmiotu badań – punktu wyjściowego i ośrodka rekonstrukcji historycznej, w której człowiek jest jednym z jego elementów, a nie jedynie osią, wokół której przeprowadza się ową rekonstrukcję. Podkreśla się także konieczność ściślejszej współpracy w tym zakresie nauk przyrodniczych oraz historycznych⁵.

Powyżej zakreślony zasadniczy cel badań Autora jest dla czytelnika początkowo klarowny, jednak burzy tę pewność – co do rzeczywistego przedmiotu badań Autora – deklaracja ze strony ósmej tekstu, iż głównym tematem pracy jest przedstawienie „stopnia rozwoju osadnictwa przed reformą [włóchną – A.P.-K.], okoliczności towarzyszące jej realizacji oraz następstwa gospodarcze i społeczne dla tego obszaru”. Wkraczamy tu bowiem na grunt badań z zakresu geografii historycznej, które mają nieco inną specyfikę, metodologię i terminologię badań niż badania nad krajobrazem kulturowym oraz nie wyczerpują katalogu zadań stawianych przed badaniami z zakresu analizy krajobrazu kulturowego. Niestety na ss. 25-26 wyraźnie Autor zdaje się mieszać wyodrębnione powyżej postępowania badawcze.

Przyjrzyjmy się zatem treści pracy, aby odkryć, który kierunek postępowania badawczego ostatecznie Autor zaprezentował w tekście.

---

⁴ U. Myga-Piątek, *Historia, metody i źródła badań krajobrazu kulturowego*, „Problemy ekologii krajobrazu”, 2005, nr 17, s. 74.

⁵ A. Izdebski, *Konwergencja nauk przyrodniczych i historycznych: teoretyczny potencjał i praktyczne trudności*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 2014, t. 44, s. 67–93; M. Praczyk, *Czy historia się ekologizuje? Polska historiografia współczesna wobec natury*, „Historyka. Studia Metodologiczne”, 2015, t. 45, s. 39–54.

Rozprawę podzielono na sześć rozdziałów, a te na podrozdziały trzymając się zasad konstrukcji problemowej, jako nadrzędnej. Podrozdziały prezentują omawiane zagadnienia już zasadniczo rzeczowo-chronologicznie.

Rozdział pierwszy sygnalizowany jest we wstępie (s. 22) jako omówienie „niematerialnych” (s. 22, akapit trzeci) elementów krajobrazu kulturowego Brzławszczyzny do końca XVIII w. (na s. 22, akapit trzeci chronologię określono tutaj na „w drugiej połowie XVIII w.”), jednak tekst rozdziału dotyczy jak najbardziej materialnych elementów krajobrazu, a jego tytuł w spisie treści (s. 1) właściwie zapowiada realizację w nim całości dysertacji.

Autor daje tutaj na początek krótki wgląd w „krajobraz naturalny” Brzławszczyzny w XVIII w. Jednak jak wiemy w geografii historycznej krajobraz naturalny to ten nie zmieniony działalnością człowieka. Właściwiej byłoby opisać ten fragment jako np. „środowisko geograficzne Brzławszczyzny w XVIII w.”. Brakuje mi także w tym ważnym z punktu widzenia tematyki dysertacji omówieniu środowiska geograficznego mapy, czy map je prezentujących. Następnie mgr Jodczyk sygnalizuje w podtytule, omówienie osadnictwa z przebiegiem granic powiatu brzławskiego w XVIII w., jednak realizuje tylko to ostatnie oraz dodaje, nie wnoszący istotnych ustaleń, podrozdział o osadnictwie etnicznym (ss. 44-45). Ponownie kolejno mimo umieszczonej w podtytule zapowiedzi opisu sieci miejskiej, wiejskiej, parafialnej i struktury społecznej powiatu, realizuje tylko część dotyczącą sieci miejskiej i wiejskiej (ss. 45-51). Dalej podejmuje zagadnienia rzemiosła i handlu Brzławszczyzny, jednak jak sam przyznaje ze względu na brak odpowiednich źródeł, tylko dla kilku punktów osadniczych – Widz, Drui, Sołoka czy Dryświat – niestety nie ustrzegł się tu swoistego nieporządku w chronologicznym układzie treści. Trudno jest z tego względu odbiorcy zorientować się w faktycznym obrazie handlu i rzemiosła w regionie. W podrozdziale Autor opisuje także działalność w tym zakresie ludności żydowskiej. Jednak obszerność wywodu jej dotyczącego a wyłączonego z poprzedzającego go omówienia handlu, burzy rytm tekstu (ten fragment jest zbyt obszerny, być może powinien zostać wydzielony, choć lepiej, sukcesywnie włączony w narrację podrozdziału). Podrozdział trzeci poświęcono kategoriom „siedzib” w krajobrazie kulturowym. Wywód w tym fragmencie sprawia wrażenie próby połączenia dwóch metodologii, dwóch „światów” – historii gospodarczej oraz historii architektury. Niestety nieudanej zupełnie. Autor nie „widzi” różnicy pomiędzy siedzibą dworską a dworem, czyli jednostką gospodarczą – centrum folwarku. W podrozdziale

„Dwory” (ss. 76-80) przywołuje „dwory pełniące wyłącznie funkcje gospodarcze” (czyli jakie?), „grupy siedlisk”, „założenia dworskie”. Następny podrozdział poświęca „rezydencjom wielkopańskim” (ss. 80-81). Potrzeba tu naprawdę pogłębionej refleksji nad tą typologią. Podobnie kolejno pisze o sieci komunikacyjnej, ale także dodaje „handlowej”, konkretnie jakiej – nie wiemy, ponieważ zasadniczo nic o niej tu nie ma. Czy zatem Autor poprowadził w tej partii dysertacji tekst tak, aby zrealizować pierwszy z przywołanych wyżej, etapów badań nad krajobrazem kulturowym (warunki geograficzne, czynniki biologiczne i psychiczne grup społecznych, umożliwiające adaptowanie się do środowiska). Na to pytanie trzeba odpowiedzieć przecząco, bowiem wywód poprowadzony został tak, jakby Autor podjął zasadniczo próbę badań w zakresie geografii historycznej.

Rozdział drugi poświęcono materialnym i „niematerialnym” elementom krajobrazu kulturowego Brasławszczyzny w drugiej połowie XVIII w. – czyli architekturze sakralnej i świeckiej regionu wraz z charakterystyką wyposażenia w niektórych z nich, w świetle głównie wizytacji kościelnych z końca XVIII w. Najbardziej zagadkowe jest w tym ciekawym rozdziale, przynoszącym nam wgląd w substancję architektoniczną regionu w epoce, sygnalizowane omówienie „niematerialnych” elementów krajobrazu, Do tej kategorii nieledwie zaliczyć można opisane bractwa religijne tutaj działające, jednak warstwa duchowa ich działalności wyraźnie w narracji przytłoczona jest omówieniem ich podstaw materialnych. Rozdział ten jest jednak jednym z właściwie wpisujących się w metodologię badań nad krajobrazem kulturowym i interesującym w warstwie merytorycznej.

Rozdziały od trzeciego do szóstego stanowiące objętościowo ponad połowę tekstu poświęcił Pan mgr. Krzysztof Jodczyk na scharakteryzowanie procesów osadniczych na Brasławszczyźnie, wraz z istotnie wpływającą na ich charakter pomiarą włóczęną, będącą, jak należy rozumieć intencje Autora, przejawem działalności politycznej oraz gospodarczej ostatnich Jagiellonów w regionie. W tym zakresie podjęto zatem próbę omówienia procesów wpisujących się w zakres analiz krajobrazu kulturowego, czyli tutejszego poziomu techniki i jakości kultury gospodarczej oraz czynników politycznych, które wpływały na możliwości przystosowania się tutejszego osadnictwa do środowiska.

Rozdział trzeci stanowi w zamierzeniu Autora panoramę rozwoju osadnictwa na terenie powiatu brasławskiego do czasu reform administracyjnych w Wielkim Księstwie Litewskim z lat 60. XVI w., wraz z omówieniem struktury podziałów administracyjnych

regionu w tym okresie. Układ wywodu odnoszącego się do rozwoju osadnictwa ponownie wprawia odbiorcę w pewną konfuzję. Jest on bowiem skonstruowany wokół kategorii posiadaczy ziemskich dających się uchwycić źródłowo, a nie sukcesywnie wokół chronologii zagospodarowywania osadniczego powiatu brasławskiego. Autor podąża w narracji tego rozdziału za ustaleniami badaczy tematu (szczególnie Zbysława Wojtkowiaka, Jerzego Ochmańskiego) i konstatuje, iż zdecydowana akcja osadnicza w omawianym regionie rozpoczęła się pod koniec XV w. i stymulowana była początkowo przez dzierżawców brasławskich.

Kolejny rozdział – czwarty podejmuje zagadnienie pomiaru włócznej w warstwie prawnej i praktycznej – realizacji na Brasławszczyźnie. Podrozdział pierwszy jest w mojej ocenie obarczony merytorycznie bardzo dużą liczbą błędów i nieścisłości. Już pierwsze zdanie należy przeredagować, ponieważ działalność gospodarcza, szczególnie w Wielkim Księstwie Litewskim dwóch ostatnich Jagiellonów nie daje się chronologicznie ułożyć na przełomie XV-XVI w. a precyzyjnie w XVI w. Pierwsze decyzje w tym zakresie Zygmunta I Starego to rok 1514. Autor dysertacji przywołuje datowaną na ten rok „Ustawę o dworach” (lepiej „Ustawę dworów naszych”), jednak omawiając jej ustalenia zdaje się traktować ją jako akt prawny – ustawę we współczesnym rozumieniu. Tymczasem „ustawami” określano dla spraw gospodarczych w Wielkim Księstwie Litewskim zarządzenia władcy kierowane do jego dzierżawców. Z niezrozumiałych przyczyn Autor zamiast odwołać się do tekstu zarządzenia dostępnego w wersji drukowanej⁶ (podobnie w przypisie nr 1262, s. 278 przywołuje pracę M. Довнаръ-Запольскій, *Очерки по организации западнорусскаго крестьянства в XVI веке*, Киев 1905 – z błędną datą roczną wydania w bibliografii s. 381 – zamiast drukowanej wersji źródła⁷), omawia jego istotę na podstawie opracowań tematu lub własnych przypuszczeń. Efektem jest przydanie „Ustawie dworów naszych” treści „Ustawy na wołoki”. „Ustawa dworów naszych” nie zawierała treści, które przywołuje Autor (ss. 249-250). „Ustawy gospodarcze” ostatnich Jagiellonów nie miały także na celu odzyskania gruntów przywłaszczonych przez możnowładców oraz urzędników. To wymagało środków

---

⁶ LM 7 (1506-1539), nr 345.ª, s. 565-566 (28.03.[1514]); wcześniejsza publikacja: „Устава писана какъ по всимъ дворомъ Виленского повѣта, такъ и Троцкога”, w: М. Любавский, *Областное дѣление, Приложения*, nr 23, s. XIX-XXI.

⁷ „Ustawa krola iego mci lesniczem w Wielkim Xięstwie Lithewskim. Roku 1567, februaria dnia 27, w Knyszynie, z rozkazania kr[ola] iego mci, pana naszego m[ł]ościewego, dana iesth nauka panom lesniczem, jako sprawowac się maią na lesnictwach y urzedziech swoich”, w: Литовская Метрика. Книги публичныхъ дѣл, t. 1, Юрьевъ 1914, kol. 622-628.

finansowych i decyzji sejmu. Takową podjęto na sejmie wileńskim w 1528 r., podczas którego uchwalono podatek przeznaczony na wykup zastawionych dóbr gospodarskich, umożliwiający porządkowanie ich zastawów⁸. Nie był to proces łatwy ani szybki i wbrew Autorowi nie było tego powodem „dysponowanie ziemią w oparciu o tradycję ustną” (s. 250). Dalej czytamy, iż w roku 1529 gospodar wydaje kolejny „dokument” dotyczący spraw funkcjonowania własności wielkksiążęcej. Tymczasem w tymże roku Zygmunt I Stary ogłasza dwa rozporządzenia dla Żmudzi i ponownie dla województw trockiego i wileńskiego, idące dalej w normowaniu zadań i uprawnień urzędników w dobrach gospodarskich⁹. Podobnie błędnie Autor przywołuje „ustawę” Zygmunta I Augusta, której datacja – rok 1547 oraz inicjator wbrew dotychczasowym ustaleniom historyków, jak wynika z moich analiz są błędnie przywoływane w literaturze.

Ponownie bowiem to Zygmunt I Stary w 1542 r., po kilkunastu latach funkcjonowania domeny na zasadach z roku 1529, zrewidował i uściślił zadania swych urzędników w zakresie jej zarządu, wydając kolejne rozporządzenie dla urzędników województw wileńskiego i trockiego¹⁰. Panowanie Zygmunta II Augusta wyznacza ogłoszenie fundamentalnej i niejednokrotnie omawianej w literaturze ustawie – „Уставы на волоки господара короля его милости” z 1 kwietnia 1557 r.¹¹ Dodajmy, że wraz z wprowadzeniem tego liczącego 49 artykułów zarządzenia, traciły moc wcześniejsze ustawy, które określały dotychczas funkcjonowanie dóbr wielkksiążęcych. 20 września 1557 r. wydano także „Дополненія и исправленія „Уставы на волоки”¹². Autor podaje także w przypisie nr 1137 na s. 252, błędny tom 33 źródła, w którym zarządzenie opublikowano w 1914 r. oraz na s. 255 (pierwszy akapit) informuje, że Zygmunt I August zapoczątkował reformę włóczną w 1547 r., z czym zgodzić się nie można.

W dalszej części rozdziału odnajdujemy omówienie etapów pomiaru włócznej Brasławszczyzny wraz z ciekawymi ustaleniami na temat chronologii etapów pomiaru i znacznie wcześniejszego jej rozpoczęcia w regionie w stosunku do dotychczasowych

---

⁸ List Zygmunta I o poborze sumy, za którą dobra książęce zastawione na potrzeby obrony wykupione być mają, na sejmie wileńskim uchwalonym, z zaręczeniem i sposobem ich wykupienia, w: *Zbiór pamiątek do dziejów polskich*, t. I, wyd. W.S. hr. de Broel-Plater, Warszawa 1858, s. 144-149.

⁹ *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, wyd. I. Ilarienė, L. Karalius, D. Antanavičius, Vilnius 2011, s. 510–517.

¹⁰ *Lietuvos Metrika. Knyga Nr. 225/6 (1528–1547). 6-oji Teismų bylų knyga (XVI a. pabaigos kopija)*, wyd. A. Bumblauskas, E. Gudavičius, M. Jučas, S. Lazutka, I. Valikonytė, Vilnius 1995, nr 291³, s. 207–211 (1542).

¹¹ „Устава на волоки господара короля его милости у-во въсемъ Великомъ Кнзязстве Литовъскомъ, Лета Божего Нароженья 1557, месеца апреля 1 дня”, w: *Литовская Метрика. Книги публичныхъ дѣлъ*, t. 1, Юрьевъ 1914 (Русская Историческая Библиотека, t. 30), kol. 542–585.

¹² „Дополненія и исправленія „Уставы на волоки”, w: *ibidem*, kol. 585–590.

ustaleń badaczy (s. 264 oraz s. 297). W następnym rozdziale, poświęconym pomiarze włócznej w dobrach szlacheckich i kościelnych (rozdział piąty), interesująco również analizuje Autor zagadnienie planowanej relokacji Braśławia (s. 289-293). Tu widzimy jak istotne znaczenie w rozwoju miasta ma jego położenie, które bywa atutem pod względem obronności a niedogodnością dla rozwoju ekonomicznego. Słusznie także zwraca uwagę na potwierdzającą się w Jego badaniach niechęć drobnej szlachty powiatu do przeprowadzania pomiarów w jej dobrach (s. 315-316). W rozdziale ostatnim Autor podkreśla zasadnie, na podstawie przeanalizowanych efektów pomiarów, jak istotny element, decydujący o rozlokowaniu tutaj własności gospodarskiej i jej gospodarczych funkcjach stanowiła topografia terenu a także szerzej, warunki środowiska geograficznego (s. 345). Rozprawę wieńczy podsumowanie. Dysertacja zawiera także bibliografię, wykaz map, rycin, zdjęć oraz tabel.

Przejdźmy do omówienia elementów pracy, wymagających pewnych dodatkowych komentarzy.

Należy stwierdzić, że ogromnym zaskoczeniem są określone w tytule ramy chronologiczne pracy. Autor sygnalizuje tutaj bowiem zakończenie analiz na roku 1784. Dlaczego? skoro przyjęta data wyznacza jedynie czas realizacji wizytacji kościelnej dekanatów składających się na obszar powiaty brasławskiego, zatem jedynie jednego (choć kluczowego) ze źródeł wykorzystanych do budowy narracji. W mojej ocenie takie zakreszenie ram terytorialnych, zważywszy także na konstrukcję i narrację pracy sięgającą końca XVIII w. jest nieprzemysłane. Jedną z możliwych propozycji zakreszenia takiego „ostrego” chronologicznie cenzusu byłby rok 1793, gdy zgodnie z decyzją sejmu grodzieńskiego, wyodrębniono samodzielne województwo brasławskie. Podkreślę jedną z możliwych propozycji, gdybyśmy mieli uciekać się do dat rocznych, które w analizach podejmujących problematykę kształtowania się krajobrazu kulturowego nie są dobrym rozwiązaniem. Sugerowałabym wobec tego możliwe ujęcie chronologiczne finału analiz oparte na przykład na „końcu XVIII w.”.

Zastosowanie układu rzeczowo-chronologicznego w korpusie pracy w mojej ocenie nie przysłużyło się Autorowi. Być może na tej opinii ciąży moje osobiste przekonanie o bardziej korzystnym układzie chronologiczno-rzeczowym treści dla prac dotyczących zagadnień z zakresu badań nad środowiskiem geograficzno-historycznym. Jednak omówienie zagadnień rozwoju osadnictwa i wpływu pomiarów włócznej na jego przestrzenny kształt na Braślawnicy dopiero w drugiej części pracy spowodowało,

że cały proces przemian krajobrazu kulturowego jest nieprzejrzysty. Gdyby Autor zmienił układ treści i wywiódł je od krajobrazu naturalnego przez przemiany osadnicze XV-XVI w., na które miała wpływ działalność dynastii Jagiellonów zarówno polityczna, jak i gospodarcza a następnie nakreślił je dla XVII-XVIII w. osiągnąłby w mojej ocenie lepszy wynik. Autor zresztą we wstępie przyznaje (s. 23), że treści dotyczące początków rozwoju osadnictwa zawarte w rozdziale trzecim do szóstego są wcześniejsze chronologicznie niż w dwóch pierwszych. Ogólnie w mojej ocenie układ rozprawy wymaga przemyślenia, jednak przede wszystkim zdecydowanego wyboru metodologii badań – tej dla badań nad środowiskiem kulturalnym czy może jednak kulturowym. Podkreślam, że całość rozprawy ma dla mnie właśnie ten podstawowy mankament – brak precyzji metodologicznej i choć zaliczam się do grona badaczy ceniących współpracę między różnorodnymi dyscyplinami to w przedstawionej dysertacji tej precyzji mi wyraźnie brakuje. Zasadne byłoby poszerzenie nieco analizy o opracowania z zakresu metodologii badań nad krajobrazem kulturowym np. Urszuli Mygi-Piątek z 2012 r.¹³

Zaletą pracy jest podjęcie tematu wymagającego przygotowania formalnego i umiejętności w zakresie analizy źródłoznawczej oraz kartograficznej, jednocześnie trudnego do całościowego opracowania ze względu na niedoskonałość bazy źródłowej. Autor nie uchylał się od dyskusji z przyjmowanymi w literaturze poglądami na kształtowanie się regionu i jego ośrodków osadniczych na przestrzeni kilkuset lat. Praca dowodzi znacznego wysiłku Autora włożonego w poddanie oglądowi i komentarzowi dotychczas wykorzystywanych, jednak nie w pełni niedocenianych źródeł jakim są opisy parafii kościoła katolickiego regionu. Podstawa źródłowa zgromadzona i wykorzystana w dysertacji, pozwoliła Autorowi na dokonanie ustaleń, które jak sam przyznaje w podsumowaniu, wymagają dalszych badań, przywołania także innych kategorii źródeł. Warto zwrócić jednak uwagę, że bez wątpienia jeszcze bardziej interesująco poznawczo mogłyby się prezentować wyniki pracy przy wykorzystaniu możliwości interpretacji krajobrazu kulturowego, jakie dają współczesne narzędzia informatyczne oraz GIS¹⁴.

W odniesieniu do podstawy źródłowej Autor sygnalizował wykorzystanie zasobów kilkunastu instytucji polskich i zagranicznych – litewskich, białoruskich, rosyjskich i niemieckich, gromadzących archiwalia związane z przeszłością

---

¹³ U. Myga-Piątek, *Krajobrazy kulturowe. Aspekty ewolucyjne i typologiczne*, Katowice 2012.

¹⁴ J. Nita, U. Myga-Piątek, *Rola GIS w ocenie historycznych opracowań kartograficznych na przykładzie Wyżyny Częstochowskiej*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego”, 2012, t. 16, s. 116-135.

Brasławszczyzny. Uznał, iż pozyskane tam materiały są znaczące dla podjętego zagadnienia i wystarczające dla uzyskania odpowiedzi na postawione w pracy tezy, jednak cenne byłoby omówienie kwerendy w innych archiwach, czy wykorzystania źródeł drukowanych, które mimo poszukiwań nie przyniosły istotnych informacji związanych z tematyką dysertacji. Dodajmy, że specyficzne położenie geograficzne „na rubieżach” Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz ciężenie administracyjne do Wilna spowodowało, że powiat brasławski nie posiada obszernego zasobu spuścizny źródłowej. Był to jeden z najmniejszych i najślabiej zaludnionych regionów Wielkiego Księstwa. Charakteryzował się również niewielką liczbą szlachty, ponieważ znaczna część ziem należała do królewskich, w tym majątków będących uposażeniem wojewodów i ciwunów wileńskich oraz dóbr duchownych, należących do biskupów, kapituły wileńskiej i niektórych klasztorów.

Praca pod względem językowym przygotowana jest dobrze z niewielkimi usterkami, wywód poprowadzony sprawnie. Pewien dyskomfort budzi niekonsekwentne używanie nazw osobowych np. na ss. 186-187, Jerzy Masalski jest nazywany także Jurijem Masalskim, a Stanisław Olbrachtowicz Gasztołd zwany jest Olbrychtowiczem, podobnie jak Olbracht Marcinowicz Gasztołd – raz w tym brzmieniu a gdzie indziej Olbrycht Gasztołd (ss. 230-231). Aparat naukowy skonstruowano w odniesieniu do dokumentacji źródeł i literatury wykorzystanej w dysertacji poprawnie (nieliczne usterki). Jednak spis bibliograficzny jest już mniej staranny. Nie mamy w nim np. pracy Urszuli Mygi-Piątek przywoływanej w przypisie nr 1 na stronie 4.

Tekst jest przygotowany bardzo dobrze pod względem graficznym. Opracowanie opisów ilustracji również jest wykonane zgodnie z zasadami przyjętymi przy opracowaniach naukowych.

W świetle przeprowadzonej analizy i oceny rozprawy doktorskiej p. mgr. Krzysztofa Jodczyka, w zakresie przewidzianych prawem kryteriów wymagających spełnienia dla uzyskania stopnia naukowego doktora, należy stwierdzić, że kryteria te zostały spełnione. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie kilku ważnych problemów naukowych związanych z zagadnieniem kształtowania się krajobrazu kulturowego Brasławszczyzny do końca XVIII w. Ponadto, analiza zawarta w pracy dowodzi pogłębionej ogólnej wiedzy teoretycznej Autora dysertacji w zakresie nauk humanistycznych, a także umiejętności prowadzenia samodzielnie pracy naukowej.

Podsumowując, recenzowana praca spełnia kryteria właściwe dla rozpraw doktorskich, co uzasadnia postawienie wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej, dopuszczenie jej do publicznej obrony i kontynuowanie czynności w ramach przewodu doktorskiego p. mgr. Krzysztofa Jodczyka.

Olsztyn 19 sierpnia 2024 r.

Andrzej Pytasz - Kłodzki